

Взаємозв'язок естетичного і екологічного виховання як необхідна складова всебічного розвитку особистості

В статті розкривається сутність екологічного виховання школярів з урахуванням взаємозв'язків екологічного і естетичного виховання як необхідної складової всебічного розвитку особистості. Розглядається можливість естетико-виховного впливу в процесі навчання і виховання на формування чіткої громадянської позиції щодо ставлення до оточуючого середовища.

Ключові слова: естетичне і екологічне виховання, особистість, ставлення до природи, екологічна культура.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Екологічна освіта школярів – одне з найважливіших завдань суспільства у справі охорони природи. Особливу відповідальність за глибоке, ґрунтовне та повноцінне екологічне навчання і виховання державою покладено на загальноосвітні школи. Культивуація нової свідомості по відношенню до природи – процес тривалий, він напряду пов'язаний з екологічними, соціальними й іншими умовами життя суспільства. У обстановці погіршення екологічної ситуації в країні, зниження життєвого рівня, відсутності стійких етичних орієнтирів, домінування споживацької психології, обмеженого швидкою вигодою без довгострокового прогнозу, в атмосфері байдужості і потурання, безкарності за екологічні правопорушення, сформувані нове розуміння людини, особливо молоді, своїх обов'язків перед природою непросто. І все-таки загальноосвітня школа покликана вже сьогодні проявити наполегливість у вихованні нового покоління, якому властиво особливе бачення світу як об'єкта її постійної турботи.

У наш час ще не з'явилося значних узагальнюючих праць, які з'єднували б сучасні дані ряду наукових дисциплін у розгляді сутності, змісту, форм і методів цілеспрямованого педагогічного впливу на виховання морально-естетичного ставлення до природи (тобто саме взаємозалежного ставлення до природи), однак є багато конкретних публікацій, що присвячені окремим аспектам цієї проблеми. Успіх вирішення завдань екологічного навчання і виховання школярів залежить від формування їх естетичної культури. Саме цим аспектам проблеми і присвячена ця публікація.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Різні аспекти проблеми естетичного виховання досліджувалися у роботах Л.Акулової, О.Алавідзе, В.Бутенка, Н.Бутенко, Д.Джолі, І.Зязюна, Л.Коваль, А.Комарової, В.Корнієнко, Н.Крилової, Ю.Крупника, Є.Лановенка, Ю.Поршневої, І.Регейло, Л.Столовича, М.Тофтула, Г.Хуросвілі та ін. Єдиної думки про структуру та загальні закономірності функціонування складових цього поняття поки що немає. Але погляди вчених сходяться на тому, що основними його складовими є естетична свідомість і естетична діяльність. Естетична культура є одним із найвагоміших результативних джерел виховання, яке впливає на розгортання інтелектуальних та емоційно-вольових процесів розвитку учня.

За останні роки проблема посилення екологічного навчання й виховання висвітлювалася у працях вітчизняних науковців і педагогів Л.Білик, Т.Вайда, М.Дробноход, Н.Єфименко, С.Іващенко, В.Крисаченко, М.Колесник, І.Костицька, С.Лебідь, Н.Лисенко, Л.Лук'янова, Г.Марченко, О.Мітрасова, Н.Назарук, Р.Науменко, Л.Немець, Т.Нінова, Н.Негруца, О.Плахотнік, Л.Різнюк, С.Сапожников, С.Совгіра, В.Скутіна, А.Степанюк, В.Танська, І.Удовиченко, С.Шмалей, М.Швед, В.Червонецький, особлива увага звертається на формування мотивів дбайливого ставлення школярів до природи (Т.Баранова, Н.Ігнатівська, Л.Клімова, О.Колонькова, Г.Кондратенко, О.Крюкова, О.Лазебна, В.Маршицька, Д.Попова, Г.Пустовіт, Н.Пустовіт, М.Роганова, А.Степанюк, Г.Тарасенко). Родоначалником екологічної освіти і виховання вважається А. Дістервег, який вважав, що природа є суттєвою складовою справжньої освіти, засобом морального і інтелектуального виховання. „Знати природу, – стверджував А.Дістервег, – це не тільки її загальне відчуття, але й знання її фактів і законів” [1]. А Ж.-Ж.Руссо у праці „Еміль” вперше сформулював концепцію „природного” виховання, яке передбачало природовідповідне, тобто урахування віку дитини, формування її на лоні природи, підкреслюючи вирішальне значення природи як виховного фактору [2]. Сучасні проблеми взаємодії суспільства й природи поставили ряд нових завдань перед школою. Необхідно реально допомогти так підготувати покоління, яке навчається в школі, щоб подолати наслідки негативних впливів на навколишнє середовище й оптимізувати їх надалі. Це завдання відбите в матеріалах Міжурядової конференції ЮНЕСКО, у Тбілісі (1974 рік).

Формулювання цілей статті... Мета статті – розкрити сутність екологічного виховання школярів з урахуванням взаємозв'язків екологічного й естетичного виховання на основі розгляду можливостей естетико-виховного впливу в процесі навчання і виховання.

Виклад основного матеріалу... На основі розробки наукових уявлень і узагальнення передового досвіду склалася характеристика естетичного виховання в сучасній загальноосвітній школі як цілеспрямованого процесу формування творчо активної особистості, здатної з позицій доступного їй розуміння ідеалу сприймати і оцінювати прекрасне, досконале, гармонійне, інші естетичні явища в житті, природі, мистецтві, підготовленої до того, щоб жити, творити за законами краси [3]. Таке визначення достатньо повно відповідає і завданням формування розвиненого естетичного ставлення до природи як необхідного елементу загальної, естетичної і екологічної культури сучасної людини. Екологічне виховання формує певні навички поведінки людини в природному середовищі. І тільки осмислена поведінка в природі у відповідності з отриманими знаннями і навичками є свідченням екологічної культури особистості. Воно здійснюється за допомогою впливу на свідомість в процесі формування особистості з метою розвитку соціально-психологічних установок і активної громадянської позиції [4]. Виховуване школою естетичне ставлення учнів до навколишнього світу, людей, праці, до мистецтва повинно виявлятися і збагачуватися у взаємозв'язках з природою, в поведінці і діях, що спрямовуються на її збереження. Сприйняття, оцінка, турбота про естетично цінні ландшафти, об'єкти живої і неживої природи є не лише важливими мотивами спілкування сучасної людини з природою, її споглядання, але і активним чинником формування її дієво-гуманістичної позиції і культури поведінки. Тому розвиток навиків і потреб школярів в естетичному сприйнятті оцінки природних явищ в художніх враженнях, що збагачують духовно-змістовні мотиви ставлення до природи, стимулює формування спрямованості школярів на природоохоронну активність їх екологічної культури. „Екологічне виховання як елемент в системі виховання спрямоване на всебічний розвиток школяра, становлення його як трудівника, громадянина, розумного споживача” [5]. При цьому підкреслюється значення естетичних потреб, оцінок, ставлення до природи в розвитку екологічної відповідальності школяра.

В умовах сьогодення екологічна культура є запорукою розвитку і збереження людини та суспільства в цілому, необхідним елементом відродження держави. Саме тому формування екологічної культури людини, гармонії її стосунків із природою є пріоритетними напрямками виховання державної національної програми „Освіта” („Україна XXI століття”), концепції екологічної освіти України, концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти [6].

Формування екологічної культури неминує стикається з естетичним вихованням особи. Потрібно відзначити взаємовплив двох планів виховних дій: по-перше, це комплексна дія на формування ставлення школярів до природи в єдності екологічних, етичних і естетичних компонентів; по-друге, власне естетичне виховання в широкому сенсі з метою формування у школярів естетичного ставлення до дійсності взагалі і до природи зокрема.

В сукупності обидва плани здійснюються засобами „природного вмісту” навчального пізнання і мистецтва, впливу найприроднішого середовища, конкретних природних явищ, об'єктів, їх матеріальних властивостей, а також дією естетичних властивостей трудової і творчої діяльності, що спрямована на природні об'єкти.

Педагогічна думка високо оцінює роль природи у формуванні всебічно розвиненої особистості. Методологічною основою формування екологічної культури є вчення про єдність природи й суспільства, історичний взаємозв'язок й соціальна обумовленість ставлення людини до природи, про досягнення повної гармонії у цих стосунках. В узагальненому вигляді світогляд людини включає систему наукових знань про природу й суспільство, а також і переконання в їх нерозривному зв'язку й взаємодії. Це дозволяє людині здійснювати свою діяльність, узгоджуючись із законами природи в плані як особистих вчинків, поведінки, дії, так і суспільно значущого трудового життя.

Проблема вивчення природи й формування в школярів ставлення до неї є предметом вивчення ряду наукових дисциплін педагогічного профілю. Створено навчально-методичну літературу з питань організації з школярами спостережень за природою, проведення екскурсій, постановки дослідів в „зеленій лабораторії під відкритим небом”, у куточках живої природи й т.п.

Однак, якщо раніше навчальна й практична робота учнів носила певною мірою вплив духу „підкорення” природи, прагнення „боротися з її силами”, нестримного використання її багатств як „невичерпної комори”, то з позиції сучасного розуміння культури ставлення до природи ці помилки не повинні повторитися.

Починаючи з 1960-х років підсилюється природоохоронний аспект шкільного навчання й виховання: видаються закони про охорону природи, шириться позитивний досвід шкіл з цього питання. Його характерні риси: громадсько корисна спрямованість роботи учнів з охорони об'єктів і комплексів природи й відтворенню її багатств; обумовленість змісту діяльності місцевими природними умовами й соціально-економічними потребами (краєзнавчий принцип); взаємозв'язок практичної роботи з нагромадженням і розширенням знань про природу; різноманіття видів діяльності й форм її організації в рамках позакласних і позашкільних занять учнів (гуртки, добровільні організації, учнівські бригади, клуби, табори і т.д.); розвитку творчої активності і самостійності учнів при

виконанні громадсько корисних справ; усвідомлення їх суспільної цінності й значущості; взаємозв'язки з формами естетичного, трудового й інших виховань. Виникає необхідність підводити учнів до усвідомлення свого місця в природі як її складової частини. У цьому зв'язку необхідно якомога раніше розвинути добрі, позитивні почуття дитини до всього живого й разом з тим пробудити у неї відчуття цінності власного життя, її унікальності й причетності до навколишнього світу.

Виховання дбайливого ставлення до природи повинно вирішувати завдання формування у дітей естетичного сприйняття, оцінок і думок, смаку і ідеалу, що має на увазі розвиненість сприйнятливості до краси і виразності об'єктивних природних явищ, а також розуміння цінності, унікальності кожного з них. Особлива роль тут належить мистецтву, яке в своїх „природних” жанрах і образах відображає різноманіття стосунків найбільш тонкими і впливовими засобами.

Для педагогів, що ведуть виховну роботу з школярами на основі природної краси, необхідні глибоке розуміння характеру суспільних стосунків людини до світу, знання і конкретні уявлення про завдання і шляхи формування етичних, дієво-гуманістичних і естетичних оцінок природних об'єктів, про різновиди людської діяльності в природі, а також про особливості становлення особистої духовно-змістовної позиції ставлення до природи як до об'єкта соціальної і естетичної цінності. Видатний педагог В.О.Сухомлинський писав: „Уявлення про прекрасну суспільну людину, про піднесене і величне в її думках, почуттях, переживаннях ми формуємо в дитини з перших днів її перебування в школі. Це уявлення ми наповнюємо плоттю і кров'ю – живими прикладами високоморальної поведінки та вчинків” [7].

Природа має бути розкрита не лише як матеріальне середовище людського існування, але і як духовне, таке, що входить в об'єкти наукового і художнього пізнання, а також як матерія, предмет і знаряддя його життєдіяльності. Адже людина формує матерію за об'єктивними законами краси і за соціальними нормами ставлення до природи, у тому числі естетичними, визначається суспільними потребами. Відомий учений-психолог С.Л.Рубінштейн торкається взаємообумовленості прекрасного і його віддзеркалення людиною: „... прекрасна природа, а не лише переживання, сприйняття людини. Це не її власна об'єктивна властивість, але це якість, яка характеризує природу в певній системі зв'язків і стосунків, тій, в яку включена людина” [8].

Та все ж спочатку – це „здатність бачити естетичне, прекрасне в природі, чутливість до нього” [8]. Без розвиненої здатності естетично-етичного сприйняття неможливе цілісне уявлення і сутнісне пізнання природного об'єкта, явища як естетичного, характерного, досконалого у своєму роді. Без цього неможлива його правильна оцінка не лише з позицій вибірково-смакових стосунків, але також і вирішення певних пізнавальних, трудових, творчих завдань, які стоять перед людиною.

Вміст естетичного бачення окрім віддзеркалення основних плотських характеристик явища передбачає милування його матеріальними властивостями, емоційно-естетичне переживання виразності і цілісності явища, його конкретних деталей. У естетичному баченні в безпосередній формі виступають найважливіші особливості людської діяльності – наочна загальнозначуща характеристика явища, естетична, емоційно-оцінна ставлення до явища як вираження людського способу світосприйняття. Відсутність здатності естетичного бачення природних об'єктів позначається на неповноцінності екологічної свідомості особи. Формування естетичного ставлення базується на здатності естетично оцінювати багатообразні форми матеріальних явищ, їх плотському сприйнятті властивостей. А.І.Буров звертав увагу на те, що в ставленні людини до світу „суб'єктивна сторона має не менше значення, ніж об'єктивна – наявність елементів краси в самій дійсності. Людина дістала можливість осягнути красу дійсності лише тоді, коли вона стала суспільною істотою” [9]. Ця суб'єктивна сторона виявляється надзвичайно важливою у вихованні в шкільному віці естетичного ставлення до дійсності, до природи. Вона формується у взаєминах з іншими людьми, в спілкуванні з мистецтвом, в осмисленні життєвого досвіду, в емоційних переживаннях.

Методологічною базою формування в педагогічному процесі відчуття природи, що є основою екологічної й естетичної свідомості людини, є теорія відбиття, що ставить у єдиний зв'язок і послідовність почуттєвого й абстрактно-логічного пізнання, звернена в остаточному підсумку знову до практики, тобто почуттєвої предметної діяльності людини. Надзвичайно важливе збереження цього принципу в єдності естетичного й екологічного виховання й навчання школярів. Дисгармонія почуттєвих і абстрактних, раціоналістичних інформацій у процесі розвитку особистості негативно позначається на результатах її розвитку та поведінки особистості, її взаєминах з навколишнім світом, людьми, на системі ціннісних орієнтацій.

При дефіциті почуттєво-природних вражень у міського школяра й при їхньому надлишку в сільського школяра формується певним чином неповноцінне ставлення до природи. В обох випадках воно позбавлене емоційно-особистісного забарвлення й не несе відбиття сприйняття природи як значущої цінності, хоча причини його виникнення протилежні. Із цього випливає висновок про необхідність спеціально організованого виховного впливу в умовах провідного виду діяльності школярів – навчального пізнання й в інших видах і формах їх діяльності.

Безпосередня практична діяльність школярів в природі при необмежених в часі й просторі можливостях створює сприятливі умови для значного і стабільного формування екологічної культури (її інтелектуального, ціннісно-мотиваційного та діяльнісного компоненту) школяра, тобто формує новий тип мислення і дій щодо навколишнього середовища. В зв'язку з цим засвоєння учнями знань про природу набуває реального сенсу в повному розумінні цього слова, стає засобом досягнення мети екологічного виховання [10].

Розглядаючи можливість впливу на ставлення дітей до природи, слід особливо відмітити, що автоматично бажане ставлення звичайно не формується, так як воно не виникає й при впливі природи на дітей. Адже й краса природи, на жаль, не вберігає її від руйнівних дій людей, від засмічення, нанесення шкоди живим організмам. Без педагогічної участі не відбувається стійкого закріплення й переносу естетичного ставлення в план поведінки, дій, спрямованих на збереження, гармонію елементів навколишнього середовища. Адже естетичні оцінки, естетичне сприйняття повинні супроводжуватися й трудовими суспільно корисними діями, і умовами, формами відпочинку, подорожей, і навіть навчальним пізнанням природних явищ.

Педагоги, методисти, що спрямовують пізнавальну й виховну діяльність школярів, повинні звертатися до комплексних взаємозв'язків, взаємодій людських проявів ставлення до природи, її краси й цінності, до відбиття різних граней природи, формувати її цілісне осмислення як складного, багатоелементного об'єкта, у якому усе закономірно сполучається й залучене в процеси життя (це ставлення як до живої, так і до неживої природи), це можливо тільки при постійному акцентуванні взаємозв'язків різних форм відбиття й оцінки природи людини.

Збагачуючи запас сенсорно-гармонійних вражень дитини, ми розбудовуємо її оцінні здатності й готуємо до майбутніх контактів і майбутньої поведінки в природі. Тим самим дається основа для становлення ціннісних орієнтацій особистості, її морально-естетичної позиції.

У результаті впливу на формування естетичних емоцій, суджень, на активізацію творчої діяльності естетичного характеру в школярів стосовно природи виникає перенесення їх емоційно-позитивного налаштування й на інші види діяльності, що включає природні об'єкти: навчальну, пізнавальну, трудову. У цьому процесі відбувається й становлення компонентів, істотних для екологічної культури, що підкреслює значення естетичних мотивів в екологічній діяльності особистості.

Слід підкреслити морально-естетичну сторону ставлення особистості до природи і її вплив на особистість. Природа – невичерпне й вічне джерело краси. Морально-естетичне ставлення до природи збагачується її відображенням у художніх образах літератури й мистецтва, з якими знайомляться школярі. Таким чином, не можна відокремити естетичне виховання від екологічного. Справді гуманні почуття розвиваються як продовження тих відносин, які людина встановлює між собою й природою. Усе духовне життя людини тісно пов'язане із природою й це визначає використання природи як засобу, а формування гармонійного ставлення до неї виступає як одне із завдань екологічного-естетичного виховання. Бездумне, жорстоке ставлення до природи, прагнення тільки до найближчої вигоди, споживацтво – антигуманні.

Гуманістична сутність відповідальності школярів за стан навколишнього середовища припускає єдність пізнавальної й практичної діяльності школярів з поліпшення природи рідного краю, творення, а не споживання в діяльності особистості тут є першочерговим. Необхідне безпосереднє спілкування школяра із природою, оволодіння навичками правильної поведінки в природі, комбінація навчальної й трудової, суспільної діяльності з облагороджування навколишнього природного середовища.

Проблема еколого-естетичного виховання і освіти існувала та існуватиме впродовж розвитку суспільства. Правильне виховання бережливого ставлення дозволить надалі запобігти багатьом екологічним проблемам людства. Саме в шкільному віці дитина отримує основи систематичних знань; тут формуються і розвиваються особливості її характеру, волі, естетичної зовнішності. Якщо у вихованні дітей пропущено щось істотне, то ці пропуски з'являться пізніше і не залишаться непоміченими. Тому цей процес повинен бути безперервним, послідовним, щоденним.

Перед педагогами, вихователями стоять актуальні завдання вдосконалення форм навчальної та позанавчальної діяльності школярів, направлені на формування культури ставлення до природи відповідно до вимог нашого суспільства. Цілісний, всебічний розвиток особистості школяра на всіх вікових етапах включає, зокрема, формування гармонійних взаємостосунків з навколишнім середовищем, правильних ціннісних орієнтацій по відношенню до природи, а також високої активності в поведінці, суспільно корисній праці, творчості. Все це має важливе суспільне значення як в майбутній професійній діяльності випускників школи, так і в повсякденному житті.

Проблема формування естетичного ставлення до природи – лише одна із сторін комплексного виховання культури підрастаючого покоління. Але в її рішенні стикаються такі істотні напрями виховної роботи, як формування науково-матеріалістичного світогляду в навчальному процесі, освоєння скарбів національної і світової культури, збагнення багатств рідної природи, оволодіння

шляхами їх примноження, творче перетворення природного середовища, природних матеріалів, художньо – естетична діяльність, внесення посиленої трудової участі в збереження і підтримку природного середовища.

Виховання естетичного бачення природи, творчого ставлення до неї будитиме у школярів відчуття відповідальності за збереження кожного її об'єкта і явища як неповторної цінності і тим самим сприятиме збереженню природного середовища.

Естетичне забарвлення мотивів ставлення до природи підвищує цінність навколишнього середовища для особистості, тим самим створюючи основи зміцнення дбайливого, гуманного ставлення до живої природи, до всіх природних елементів. Необхідно розвивати відчуття прекрасного, формувати високі естетичні смаки, уміння розуміти та цінувати красу й багатство рідної природи.

Широкі перспективи відкриваються перед педагогами в творчих пошуках шляхів і форм виховання багатогранного відповідального ставлення до природи.

Завдання кожного вчителя – надати школярам в своїй галузі інформацію про естетичну картину світу і сформувати у кожного дієве гуманістичне етично–естетичне ставлення до природи. Вирішення цього завдання передбачає систему прийомів, форм, методів організації виховної дії:

систематичний огляд в змісті занять естетичних властивостей і естетичного вигляду матеріальних природних явищ, які вивчаються (як вчителем, так і учнями);

розширення форм і методів активізації на уроці естетичних оцінок і проявів ставлення до об'єктів природи;

узагальнюючі заняття, бесіди, лекції, а також самостійні роботи учнів старших класів, присвячені сумісному розбору індивідуального ставлення, оцінок, думок про естетичні властивості даної сторони дійсності і естетиці її наукового відображення;

проведення спільно з викладачами інших дисциплін природничо–наукового, а також і художньо–гуманітарного циклу уроків, лекцій, конференцій;

проведення заходів, що виявляють результати розвитку ставлення до природи: конкурсів творів, творчих робіт, зборів, конференцій, класних журналів на всіх етапах шкільного навчання, проведення диспутів в старших класах і тому подібне;

поєднання урочних і позаурочних видів роботи з естетичного освоєння природи;

розвиток і пропаганда самими школярами ідеї захисту природи, її краси і відновлення завданих їй збитків в місцевих умовах, підготовка текстів і плакатів, що містять вислови великих людей про природу, проведення ранків, вечорів і т. д.;

залучення всіх школярів до суспільно корисної і трудової діяльності.

На всіх етапах свого розвитку дитина осягає навколишній світ і з погляду його краси, естетики. Дуже багато що залежить від того, наскільки на цьому шляху нададуть їй підтримку дорослі.

Висновки... Виходячи з вищезазначеного, можна зробити висновок, що між екологічним і естетичним вихованням існує міцний, взаємозалежний зв'язок, який передбачає необхідні умови для всебічного розвитку особистості, а також її чіткої та виваженої громадянської позиції щодо оточуючого її середовища. Вивчення даного питання не обмежується цією статтею, а потребує детального подальшого опрацювання, зокрема варто дослідити різноманіття взаємозв'язків екологічного і естетичного виховання та їх реалізації у навчально-виховному процесі.

Список використаних джерел та літератури:

1. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения / А. Дистервег ; сост. В. А. Ротенберг. – М. : Учпедгиз, 1956. – 374 с.
2. Руссо Ж.-Ж. Избранные сочинения : в 3-х т. / Ж.-Ж. Руссо ; [пер. с франц., сост. И. Е. Верцман]. – М. : Госполитиздат, 1961. – 851 с.
3. Естетичне виховання учнів. Реферат [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14495/>
4. Соціальна екологія (Лекції) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://books.br.com.ua/7161>.
5. Фазин А. В. Воспитание красотой / А. В. Фазин. – М., 1980. – 138 с.
6. Карюк З. П. Методика екологічного виховання учнівської молоді в навчальних закладах / З. П. Карюк // Розвиток біологічної освіти в Україні : матеріали всеукр. наук.-метод. конф. (Мелітополь, 26–27 верес. 2006 р.). – Мелітополь, 2006. – С. 84–89.
7. Сухомлинський В. О. Вибрані твори у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 3. – 539 с.
8. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн // В кн.: Проблемы общей психологии. – М., 1976. – 416 с.
9. Вильсон Р. Экологическое образование в неразрывной связи с общим воспитанием детей с раннего возраста / Р. Вильсон // Играя, обучаемся. – 1999. – Вып. 1.
10. Пустовіт Г. П. Дослідницька робота учнів з екології в позашкільних установах і школах / Г. П. Пустовіт. – К., 1996. – 86 с.

Анотація
Г.И.Котлярчук

Взаимосвязь эстетического и экологического воспитания как необходимая составляющая всестороннего развития личности

В статье раскрывается сущность экологического воспитания школьников с учетом взаимосвязей экологического и эстетического воспитания как необходимой составляющей всестороннего развития личности. Рассматривается возможность эстетико-воспитательного воздействия в процессе обучения и воспитания на формирование четкой гражданской позиции по отношению к окружающей среде.

Ключевые слова: эстетическое и экологическое воспитание, личность, отношение к природе, экологическая культура.

Summary
H.I.Kotlyarchuk

The Relationship of the Aesthetic and Ecological Education as an Essential Component of the Comprehensive Development of Personality

The essence of ecological education of schoolboys taking into account interrelations of ecological and esthetic education as essential component comprehensive of the development of personality is revealed in the article. In the article it is considered possibilities of estetiko-edukational influence in the course of training reveals to formulation estetic and ekologikal education and tse relation to the nature of the person.

Key words: esthetic and ecological education, the person, the relation to the nature, ecological culture.

Дата надходження статті:

„18” березня 2011 р.

УДК 811.161.2'276.6:34 (045)

М.Й.КРИСЬКІВ,

кандидат педагогічних наук
(м.Тернопіль)

Культура мовлення як умова успішного спілкування

У статті викладено основні теоретичні положення про формування компетенції мовленнєвої особистості, здатної до спілкування у процесі професійної діяльності. Докладно описано види мовленнєвої діяльності в усній і писемній формі – сприйняття і продукування висловлювань, передумови успішного спілкування, а також необхідні якості мовлення.

Ключові слова: мовлення, мовленнєва діяльність, мовленнєва компетентність, мовленнєва культура.

Постановка проблеми у загальному вигляді... У сучасній лінгвістиці, лінгводидактиці, психології мовлення трактується як діяльність.

Розуміння мовлення як виду діяльності, що підлягає законам, які характеризують будь-яку практичну діяльність, є особливо близьким до завдань формування мовленнєвої компетентності. Такий підхід здійснюється в психолінгвістичних дослідженнях, що мають за мету розкрити всю сукупність (точніше, взаємодію) факторів, які керують формою і частково змістом мовленнєвого висловлювання, розглянути співвідношення лінгвістичних і психологічних одиниць, понять і категорій [15, с. 57].

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Розуміння мовлення як виду діяльності вперше було висловлене Л. Виготським [5] і розроблене в працях із психолінгвістики О.М.Леонтьєвим [12], О.О.Леонтьєвим [14]. Це вища психічна функція людини, вона має складну структуру та багаторівневу організацію і тому вивчається різними науками – лінгвістикою, психолінгвістикою, психологією. Проте й у поняття „мовленнєва діяльність” часто вкладається різний зміст. Одним із найбільш повних можна вважати визначення І.Зимньої: „Мовленнєва діяльність – це активний, цілеспрямований, мотивований (як і будь-яка довільна дія), предметний (змістовний) процес видачі та сприймання сформульованої мовними засобами думки, інформації, спрямованої на задоволення комунікативно-пізнавальної потреби людини в процесі спілкування” [9, с.121]. Інформація передається та сприймається у звукових (говоріння та аудіювання) та графічних (письмо та читання) знаках, що являють собою реалізацію мови, яка зберігається в нашій свідомості.

Виклад основного матеріалу... Функціонально мовлення характеризується як процес. Основні його функції: комунікативна (здійснення процесу спілкування), пізнавальна (здійснення процесів пізнання), емотивна (вираження почуттів), естетична (творення художніх образів), волюнтаривна (спонукання до певних дій). Але майже завжди мовлення здійснюється в умовах контакту між